1507 V 2. B 17375

MUZEUM
IMIENIA DZIEDUSZYCKICH
WE LWOWIE.

DZIAŁ VII. ETNOGRAFICZNY.

HUCULSZCZYZNA.

LWÓW.
NAKŁADEM MUZEUM IMIENIA DZIEDUSZYCKICH.
1899.

E2 174511 II

- 4599 -

MUZEUM
IMIENIA DZIEDUSZYCKICH
WE LWOWIE.

DZIAŁ VII. ETNOGRAFICZNY.

HUCULSZCZYZNA.

11807 D.
V

LWÓW.
NAKŁADEM MUZEUM IMIENIA DZIEDUSZYCKICH.
1899.

Bz 58714
640669 II

B 17375

20,

KRAKÓW. — DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI.

W dawniejszych publikacyach muzealnych wyraziłem nadzieję ogłaszania pojedynczych działów muzealnych już o tyle skompletowanych, iż stanowią poważną naukową całość. W tym stanie znajduje się obecnie w dziale etnograficznym Huculszczyzna, dająca obraz życia, przemysłu, obyczajów i ubrania Huculów.

Zbiory te zawdzięczam głównie pracy, zamiłowaniu i staraniom usilnym pana profesora Włodzimierza Szuchiewicza, który powodowany gorącą miłością tego ludu, zajął się zbieraniem przedmiotów zestawionych w tym dziale. To też wydając niniejszy katalog, poczytuję sobie za miły obowiązek wyrazić mu moje najserdeczniejsze podziękowanie.

Huculszczyzna, obejmująca u nas powiaty: kossowski, częściowo peczeniżyński (część dawnego kołomyjskiego) i część południową powiatu nadwórniańskiego, stanowi — wskutek oryginalnych właściwości, cechujących obyczaje, strój, stosunki gospodarskie i przemysł rodzimy jej mieszkańców — typową jednostkę etnograficzną w naszym kraju. Koleje żelazne i bite gościńce, przerzynające dziś już Huculszczyznę, budzą obawę zatracenia tradycyjnych cech Huculów i skłaniają Muzeum do szybszego publikowania niniejszego katalogu. Mam zresztą nadzieję, że pan profesor Włodzimierz Szuchiewicz ogłosi niebawem obszerniejszą pracę o Huculach i że w tym celu ze zbiorów muzealnych skorzysta.

Lwów, w lutym 1899 r.

Włodzimierz Dzieduszycki.

Huculszczyzna, dział etnograficzny Muzeum im. Dzieduszyckich, jest istotną skarbnicą nie tylko akwarel i zdjęć fotograficznych, przedstawiających typy, zagrody i sceny z życia Huculów, lecz także okazów ich przemysłu rodzimego, a nadto modeli ich budowli, jakoto: cerkwi, zagród, młynów i t. p.

Ponieważ przemysł fabryczny ruguje coraz bardziej przemysł rodzimy, a zarazem zaciera charakter ludowy w przedmiotach przez lud używanych, przeto okazy, które Muzeum im. Dzieduszyckich posiada, są już obecnie rzadkością i pozostaną też jedynem źródłem, z którego późniejszy badacz Huculszczyzny będzie mógł czerpać materyały do swej pracy.

Z tej to skarbnicy podaje niniejsza publikacya ryciny nieznacznej tylko liczby przedmiotów. Muzeum bowiem posiada np. toporków i lasek 46 sztuk, tu dajemy tylko 19 rycin; kądzieli 23 szt., tu 2 r.; strzelb i pistoletów 54 szt., tu 5 r.; wyrobów z gliny 236 szt., tu 32 r.; zgard 46 szt., tu 12 r.; prochownic 50 szt., tu 12 r.; fajek 35 szt., tu 6 r.; pisanek 6 pudełek, tu jedno i t. d.

Jasną więc jest rzeczą, że ryciny tu umieszczone, chociaż dobrane w formach i wzorach, wcale nie wyczerpują bogactwa i pomysłowości kształtów i wzorów, jakimi się odznaczają przedmioty przemysłu rodzimego u Huculów.

Również i tekst, pod rycinami umieszczony, wcale nie wyczerpuje przedmiotu. Poucza on jedynie o nazwie i sposobie użycia odnośnego okazu i to o tyle, o ile tego wymaga cel katalogu. Szczegółowy opis będzie przedmiotem osobnej pracy etnograficznej, którą zamierzam ogłosić.

Tablica 1-a niniejszej publikacyi jest chromolitografią jednej z licznych akwarel. Przedstawia ona typy parobka i dziewczyny

huculskiej, a podana jest w tym celu, ażeby na niej uwidocznić sposób użycia znacznej liczby tych przedmiotów, których ryciny zawiera niniejszy katalog.

Z licznych modeli przedstawia tablica 36 model cerkwi huculskiej, tablica zaś 37 model młyna — wszystkie inne ryciny są zdjęciami fotograficznemi okazów naturalnych.

Tablice 30 i 31 wyobrażają toporki, laski i kełefy. Każdemu z tych przedmiotów poświęcono dwie ryciny; jedna przedstawia okaz w całości, druga dla uwydatnienia wzorów przedstawia tylko górną część jego.

Dla poznania wymiarów każdego okazu podano bądź to poniżej rycin, bądź też w tekscie stosunki wielkości rycin do okazów naturalnych. Nadto podana jest w tekscie i waga niektórych przedmiotów.

Ryciny nie oddają wprawdzie wszystkich barw w tej pięknej harmonii, jaką zalecają się wzory na wyrobach glinianych, pisankach i haftach, łączące w sobie barwę białą, żółtą, czerwoną, zieloną, bronzową i czarną — mimo to będą one cenną pamiątką dla osób zwiedzających Muzeum, gdyż przy ich pomocy każdy zdoła sobie odtworzyć dokładny obraz widzianego przedmiotu.

Lwów, w lutym 1899 r.

Włodzimierz Szuchiewicz.

Tabl. 1.

Huculi.

«Łegiń«, parobek ubrany w białą koszulę zwisającą ponad «haczi», spodnie wełniane sukienne, opasany «remenem», pasem rzemiennym, z którego zwisają tylko «darmowysy», kutasiki od «moszenki», woreczka skórzanego na pieniądze. Po koszuli ubrany w «kieptaryk«, kożuszek krótki bez rękawów, oblamowany «smuszem» z jagnięcia, a obszyty «zubciamy sapjanowymy«, czerwoną skórką safianową, w ząbki ciętą. Na kożuszku ma zarzucony przez prawe ramię «bajbarak», krótki sierak sukienny bogato wyszywany czerwonymi sznurami z włosienia, ze zwisającymi »darmowysami», kutasikami.

W lewej ręce trzyma toporek.

Szyja obwiązana barwną chustką.

Głowa pokryta «kresaneju», kapeluszem filcowym; szczyt tegoż zdobią wokoło «sznurky pysani», sznurki różnokolorowe, z poza których sterczą «pawy» i «kohuty», pióra pawie i kogucie; «pidborid», pasek rzemienny, nabijany wzorzysto kapslami, przytrzymuje kapelusz.

W ustach «lulka», fajka z blachy mosiężnej.

Nogi owinięte w «onuczi», czerwone sukienne onuce, po których wdziane «postoly na oba boky morszeni», czerwone kierpce skórzane zmarszczone tak, że można je ubierać na którąbądź nogę. «Woloky», sznurki skręcone z wełny owczej, przytwierdzające kierpce do stopy, są też owinięte gęsto około kostek i dolnej części podudzia.

«Djiwka», dziewka, ubrana w białą koszulę, od bioder zwisają z przodu i z tyłu dwie «zapasky», szerokie fartuszki, przytrzymywane wokoło bioder wełnianym «pojasom». Ma na sobie kieptar, jak parobek, a «serdak», sierak krótki z bocznymi klinami, zarzuciła na oba ramiona. Pierś jej zdobią «paciorky», korale szklane i «zgardy». Ciężar tych ozdób dochodzi do 5 kg. Z ramienia od prawej ku lewej przez ciało zwisa «dziobnia», torba wełniana. W ręku trzyma «guglę», białą sukienną narzutkę bez rękawów z kapiszonem; w «gugli», ubranej przez głowę, jedzie młoda do ślubu; należy to do szyku brać ze sobą przez rękę guglę na uroczystości cerkiewne, zresztą służy ona do ochrony przed deszczem.

Głowa uczesana w «zaplitky», warkocze, przeplatane włóczką czerwoną i «bobrykamy», guzikami mosiężnymi lub muszlami (cyprina moneta); końce tej włóczki, do których dopina się jeszcze całe motki zielonej lub czerwonej, spadają gęstym pękiem jako «wołoczky» na plecy. Uszy ozdobione «kowtkamy», kólczykami mosiężnymi.

Nogi ubrane w «kapczuri», pończochy z czerwonego sukna, o cholewce krótkiej, we wzory wyszywanej. Na kapczorach postoly jak u parobka.

Całe ubranie, jako też i przedmioty, służące do ozdoby, są wyrobem rodzimym z wyjątkiem kapelusza filcowego i chustki na szyję u parobków; te bowiem części ubrania kupuje się w mieście.

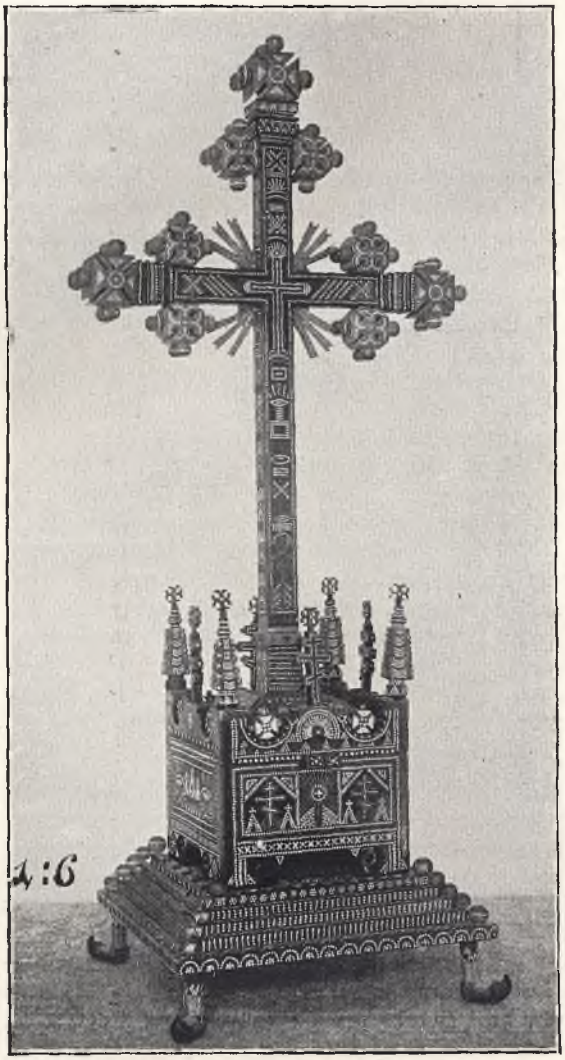

Krzyż z drzewa śliwowego, bogato inkrustowany maleńkimi różnobarwnymi szklanymi pacioreczkami, a stoi na podstawce o 4 nogach kształtu kierpców huculskich, owiniętych dokoła kostek drucikiem mosiężnym. Na podstawce spoczywa też skrzyneczka upstrzona w krzyże i krzyżyki z rogu czarnego i kości. Ramiona krzyża ozdobione są ornamentowanymi krzyżami z drzewa jaworowego. — Wykonał Marko Mehedeniuk z Riczki w darze dla Najjaśniejszego Pana w roku jubileuszowym.

«Trijcia».

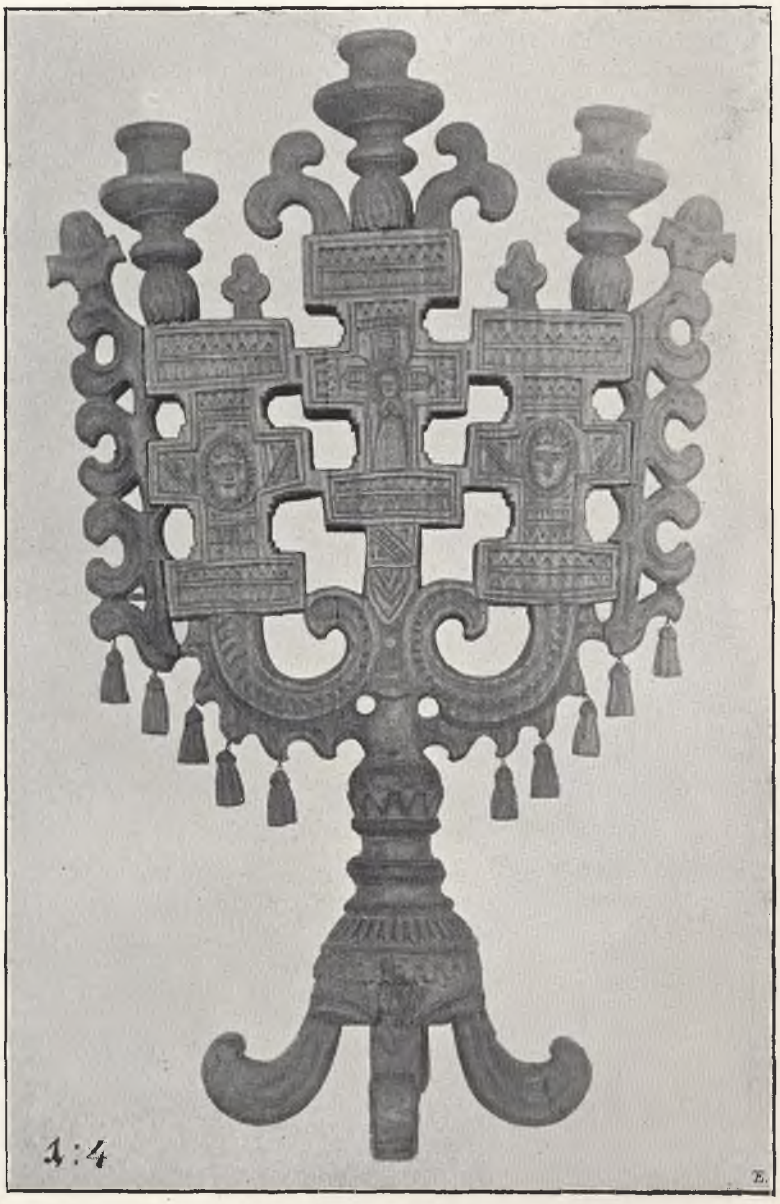

Lichtarz trójramienny rzeźbiony sposobem karbowanym z miękkiego drzewa; u dołu zwisają «darmowysy», kutasiki, u góry trzy «lijky» na świece. Służy do obrzędów religijnych.

«Trijcia».

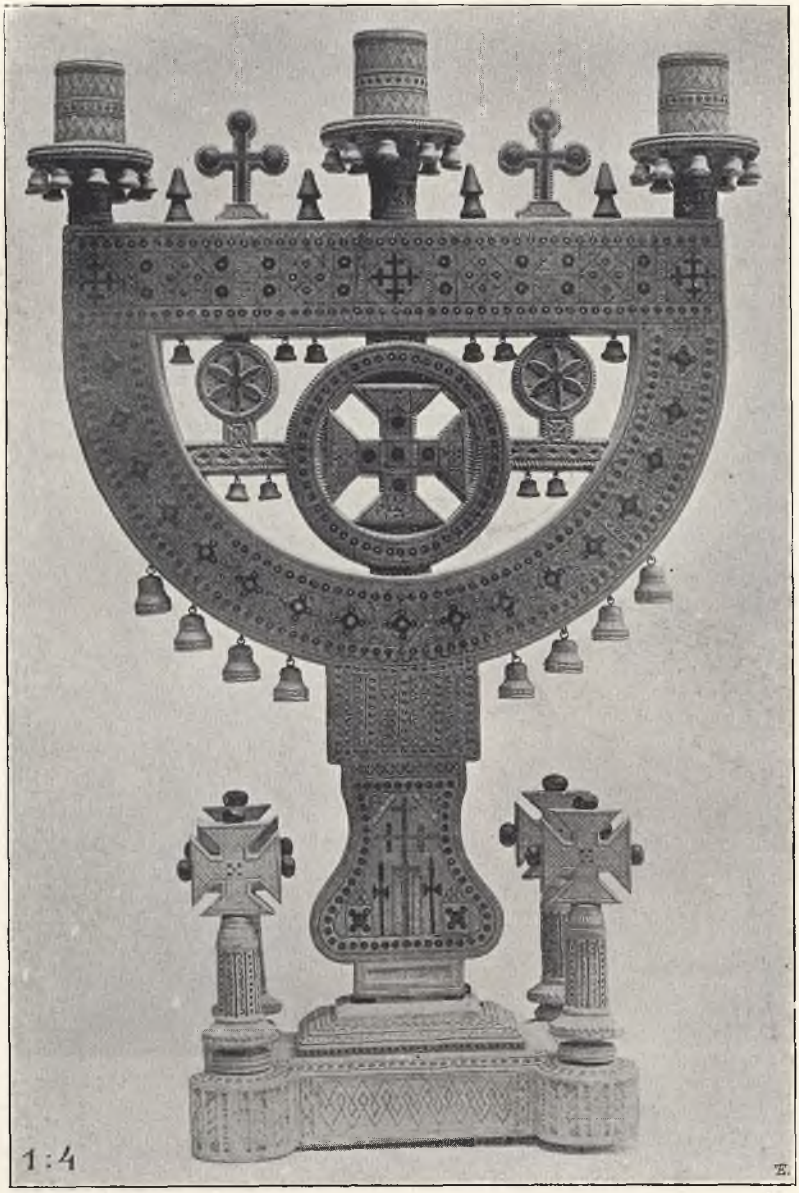

Lichtarz trójramienny, rzeźbiony z drzewa jaworowego, inkrustowany drzewem cisowem, drucikami i blaszkami mosiężnemi. Służy do obrzędów cerkiewnych. Wyrób Wasyla Szkryblaka z Jaworowa.

Wyroby Wasyla Szkryblaka.

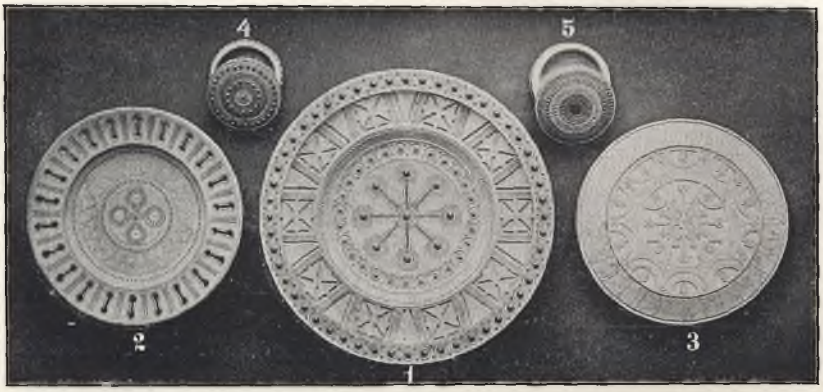

U góry trzy talerze (**1. 2. 3**), rzeźbione sposobem karbowanym z drzewa jaworowego, nadto dwie tabakierki (**4. 5**). Stos. 1 : 9.

U dołu duży talerz, na którym dokoła znajduje się napis ruskiemi literami: «Christos woskrese iz mertwych, smertiju smert' popraw i suszczym wo hrobich żywot darowaw».

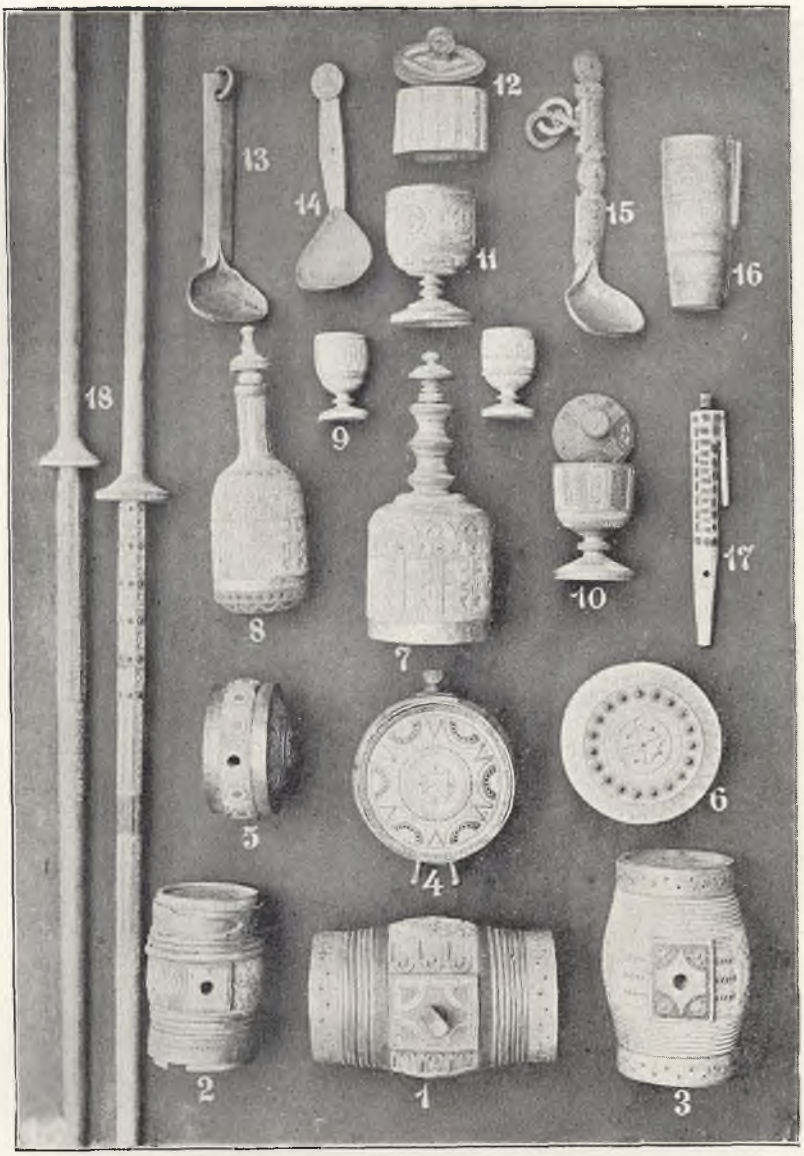

Stos. 1 : 10.

Rzeźbione sposobem karbowanym z drzewa jaworowego.— **1. 2. 3.** Baryłki na wódkę. — **4. 5.** Baryłki płaskie, zwane «boklah». — **6.** «Rakwa», puszka na masło. — **7. 8.** Flaszki. — **9.** «Porcya», kubek na wódkę — **10.** «Puhar» z nakrywką. — **11.** »Puhar». — **12.** Tabakiera. — **13. 14. 15.** Łyżki do nabierania wódki z miski do kubka. — **16.** «Kuszka» na krzemień. — **17.** Babka do klepania kosy. — **18.** Dwie kądziele.

Wyroby bednarskie.

Wzory wypalane zwykłym gwoździem.

1. Stół z drzewa miękkiego o 2 szufladach. — **2.** «Berbenycia», beczułka na bryndzę. — **3.** Baryłka na wodę lub wódkę. — **4.** «Bokłah», baryłka płaska. — **5.** «Widro», cebrzyk z wiekiem na mąkę, chleb i t. p. — **6.** «Skopec na doru», skopiec z uchem na święcone. — **7.** Koneweczka z górnem denkiem. — **8.** «Błyżniaky», dwie koneweczki o jednem uchu. — **9.** «Czerpak»

na wodę. — **10.** Dojnica. — **11.** Talerz pod chleb. — **12. 13.** Miarki na mąkę. — **14.** «Połonnyk», chochla służąca do wymiaru mleka na połoninach.

Wszystkie przedmioty, jakie bednarze wykonują, nazywają się: «sudnyczie» lub «sudynie».

Tabl. 8.

Stół skrzynia.

Wzory płaskorzeźby w drzewie jaworowem; rzeźba nader misterna; stół ten ma około 200 lat. Wzory rzeźby przetrwały do dziś dnia, co widać nie tylko na wyrobach z drzewa, przedewszystkiem na przedmiotach wykonanych przez Szkryblaków, ale też i na wyrobach z gliny i mosiądzu. Stół taki służył równocześnie za skrzynię; zdejmując bowiem wieko «stilnycia», można weń schować bieliznę, tkaniny i t. p. Obecnie używają do nakrycia do obiadu osobnych stołów ze szufladami, jak na tabl. 7, oraz osobnych skrzyń na przechowanie bielizny i odzieży, «łudynie». Z takich skrzyń wyrobione są ramy pudełek i t. p., w których umieszczono w Muzeum okazy przemysłu rodzimego huculskiego.

«Firma» na ser.

Ryciny przedstawiają górną i dolną część formy, której boki tworzy zwyczajna około 20 cm. wysoka gładka obręcz. W tę «firmę» wtłoczony ser nabiera ornamentu rzeźby, a gdy zaschnie, używają go Huculi przy obrzędach weselnych jako «korowaju» albo do poświęcenia w czasie Wielkanocy.

Tabl. 10.

«Namysnyk».

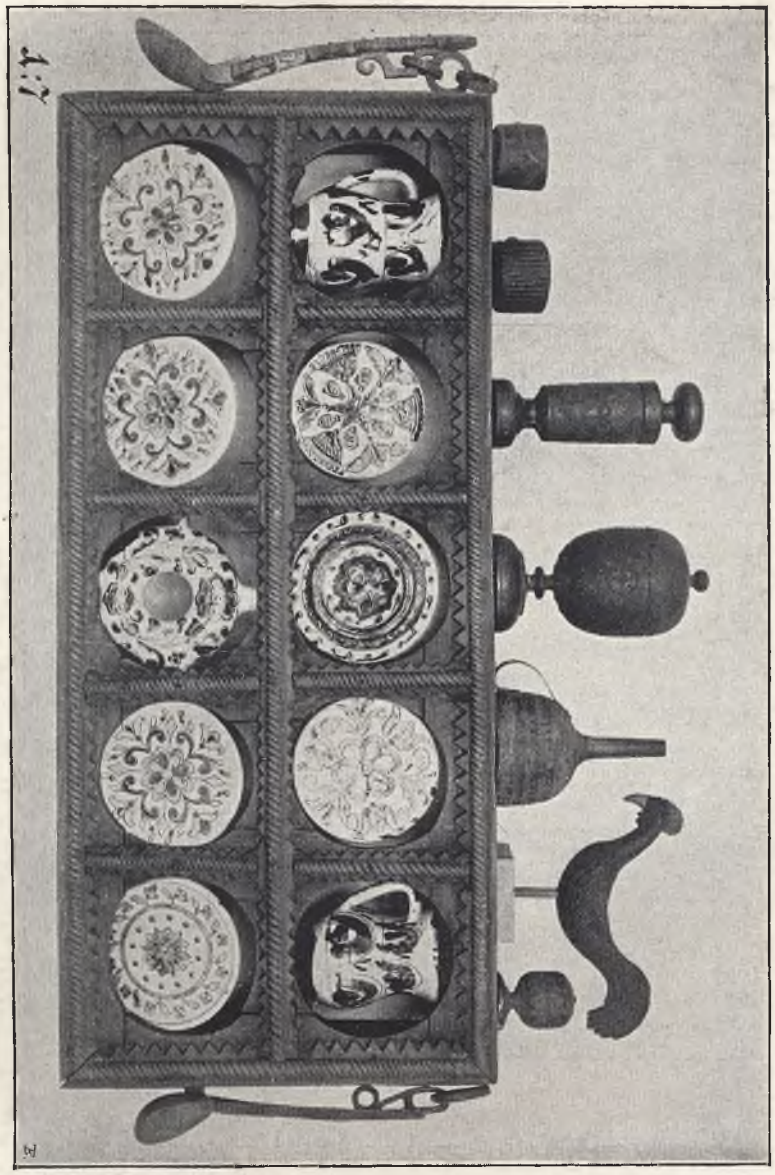

Półka na miski z drzewa miękkiego; przez otwory widać wyroby z gliny. Po bokach wiszą dwie łyżki rzeźbione sposobem karbowanym a wyrobione wraz z kółeczkami z jednego kawałka drzewa jaworowego. Na wierzchu półki dwie solniczki, moździerz drewniany do tłuczenia pieprzu, puszka na drobiazgi, inkrustowana mosiężnymi drucikami, lejek drewniany wzorzysty, kogut nad obrazy i pieprzniczka.

Wyroby z gliny polewane.

Ornamenta na wszystkich wyrobach z gliny są wykonane na tle białem barwą zieloną i brunatną.

1. 2. Dwie głębokie misy.

3. 4. 5. Dzbanki na wodę wyrobu ś. p. J. Bachmińskiego z Kossowa Polewa odznacza się niezwykłą trwałością.

Wyroby z gliny polewane.

Dwa talerze, wyrób ś. p. Bachmińskiego z Kossowa.

1. 2. Miski wyrobu ś. p. J. Bachmińskiego z Kossowa.

U dołu duży talerz z podobizną św. Mikołaja. Wyrób Petra Koszaka z Pistynia.

Wyroby z gliny polewane.

1. Dzbanek na wodę.

2. Baran z wazonkiem. Wyrób M. Koszczuka z Kossowa.

Wyroby z gliny polewane.

Stos. 1 : 10.

1. Ośm misek rozmaitej wielkości. — **2. 3.** «Kolacze» na wódkę. — **4. 5.** «Pleskanky», też «feryje» zwane, na wodę lub wódkę. — **6.** «Postawnyk«, lichtarz cerkiewny. — **7.** «Trijcia», lichtarz trójramienny do obrzędów religijnych (jak tabl. 3. 4.). — **8.** Krzyż. — **9.** Dzbanek na wodę. — **10.** Dzbanek na olej.

Wykonał Petro Koszak z Pistynia.

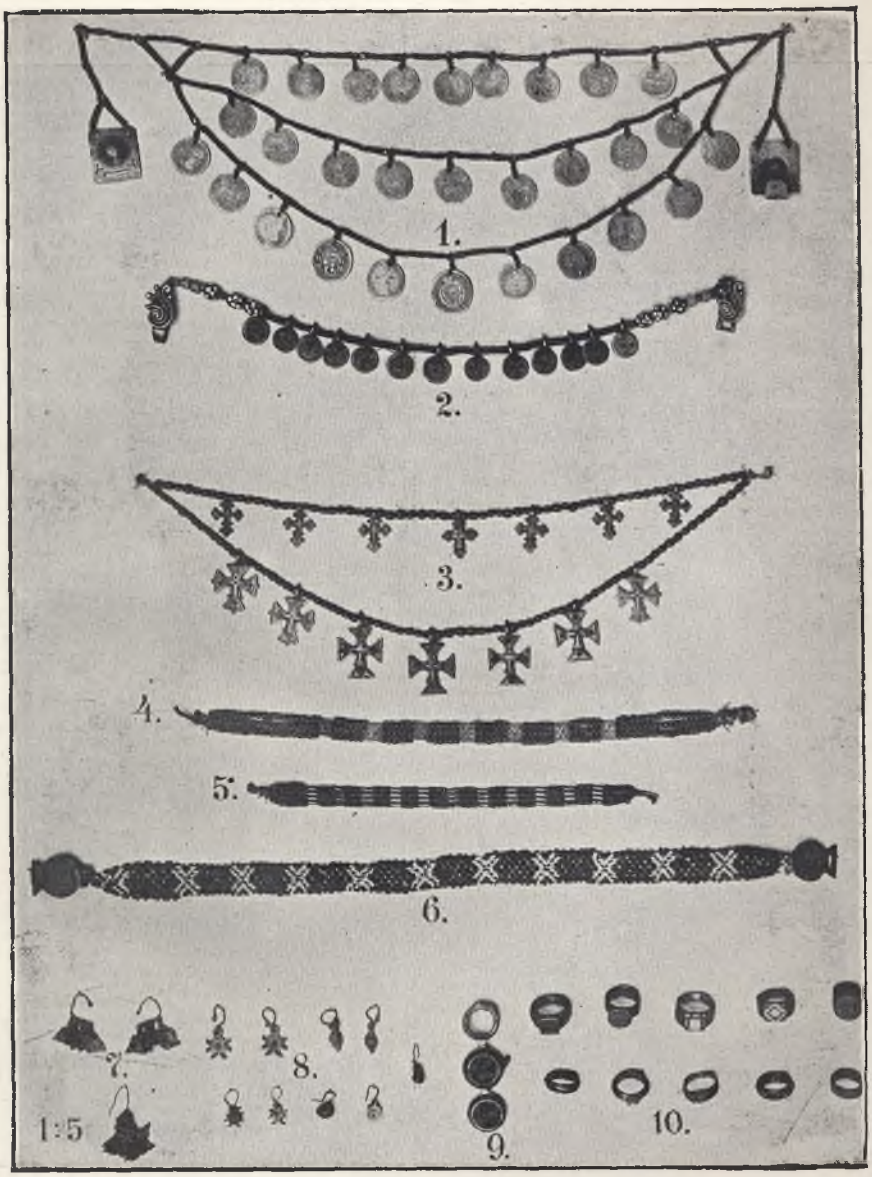

1, «Zgarda», naszyjnik trójrzędowy z monet zawieszonych na łańcuszkach z «pereliżek», drucików mosiężnych rurkowato skręconych. Do spinania służą «czeprahy», klamry mosiężne. — **2.** Imitacye monet z grubych blaszek mosiężnych cyzelowanych. — **3.** «Zgarda» dwurzędowa, krzyżyki zawieszone na sznureczku pomiędzy paciorkami. — **4. 5.** «Sylanky», naszyjnik z koralików czerwonych, nawleczonych na równolegle bieżące nitki, przegrodzone mosiężnemi wkładkami«, pereliżky». — **6.** «Gerdan», naszyjnik z koralików czerwonych, białych, żółtych, niebieskich, splecionych ze sobą w piękne wzory. — **7. 8.** «Kowtky», mosiężne kolczyki. — **9. 10.** Pierścionki mosiężne i bakfonowe; pierścienie ozdobione szklanymi koralikami i t. p.

Zgardy jednorzędowe.

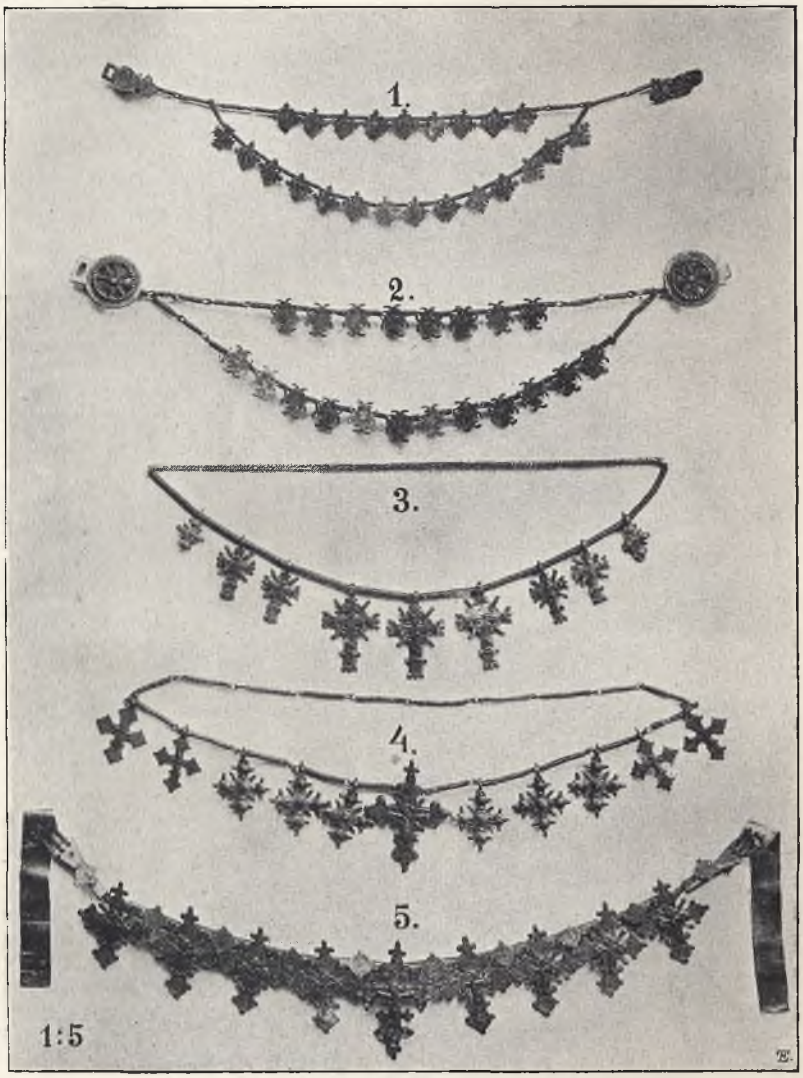

Mosiężne krzyżyki odlewane i cyzelowane, nawlekane na sznurek skórzany, a oddzielone od siebie «pereliżkami».

1. 2. Spinane «czeprahą», klamrą.

3. Spięte łańcuszkiem jednostajnym.

4. Spięte łańcuszkiem z ogniw złożonym.

5. Spięte blachą mosiężną, tu przepołowioną. Waży 750 gr.

Zgardy.

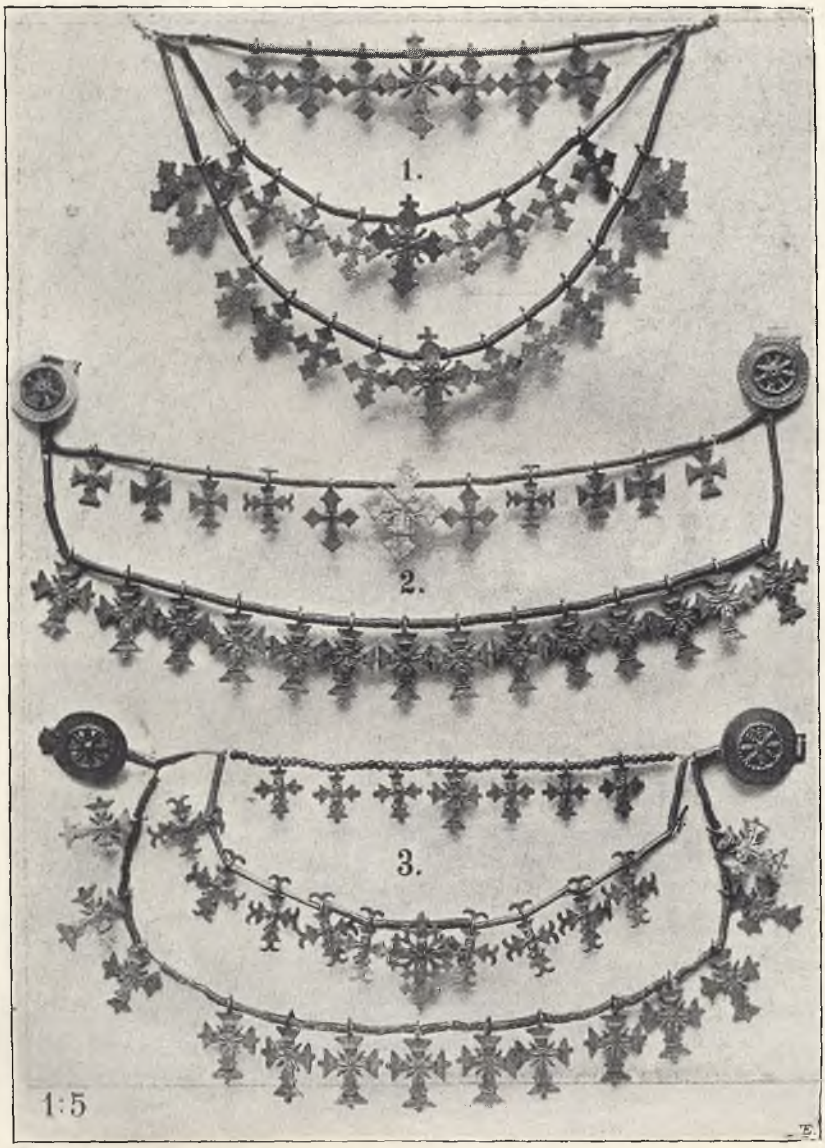

1. Trójrzędowy naszyjnik: mosiężne krzyżyki poprzegradzane «pereliżkamy», rureczkami z mosiężnego drutu spiralnie skręconego. Waży 1·2 kg.

2. Dwurzędowy naszyjnik: do spinania służą «czeprahy», klamry. Waży 1·4 kg.

3. Trójrzędowy naszyjnik, krzyżyki poprzedzielane pacioreczkami i mosiężnemi pereliżkami. Waży 1·6 kg.

Zgardy.

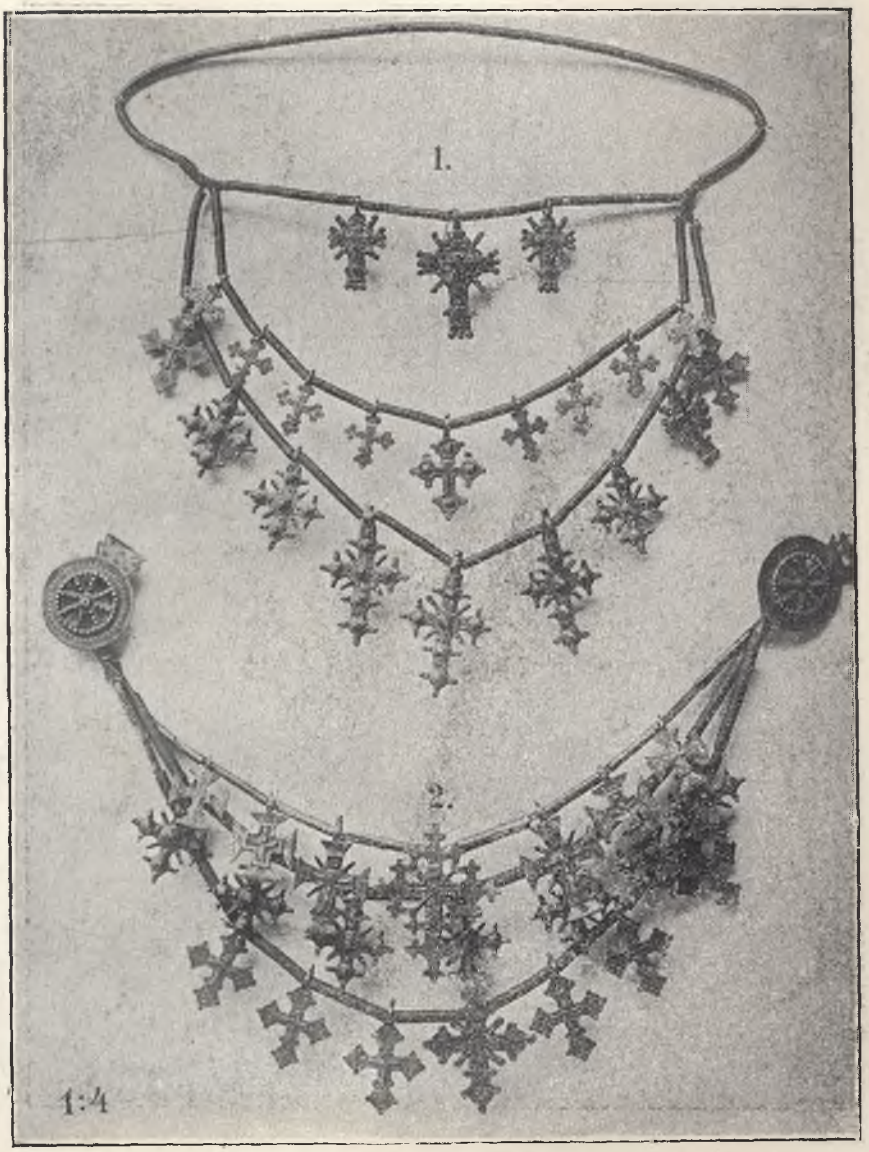

1. Dwurzędowy naszyjnik, spięty «rekiżkamy», łańcuszkiem; krzyżyki oddzielone «pereliżkamy», rureczkami blaszanemi cyzelowanemi. Waży 900 gr.

2. Trójrzędowy naszyjnik do spinania «czeprahą. Krzyżyki oddzielone rureczkami mosiężnemi cyzelowanemi. Waży 1·1 kg.

Zgardy zawieszają kobiety na szyi, spinają je klamrami, łańcuszkami, skręconymi sznurkami skórzanymi i t. p. Zgardy zdobią pierś każdej huculki.

Krzyże męskie.

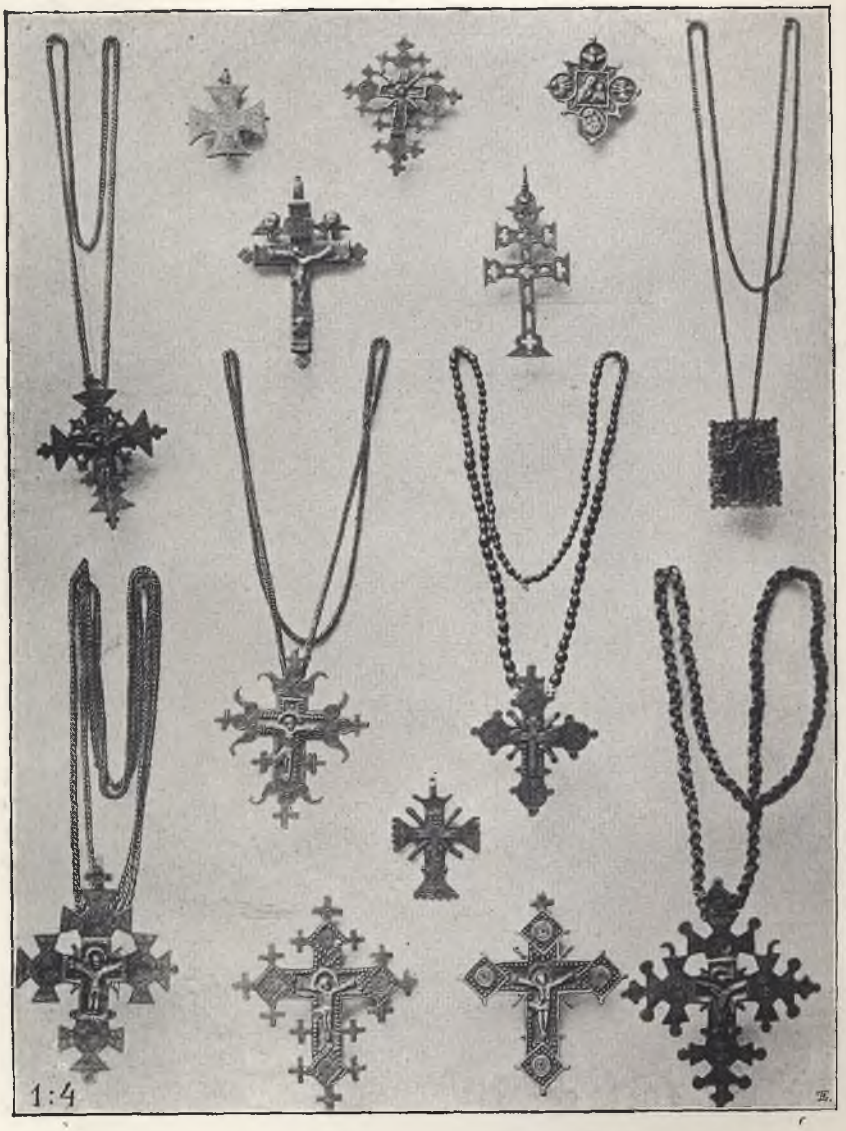

Krzyże odlewane z mosiądzu, bogato cyzelowane, a nawleczone na «rekizi», łańcuszek, sznurek z paciorek, skręcony rzemień lub prosty sznurek; noszą je na piersiach mężczyźni. Waga pierwszego krzyża u dołu po lewej stronie 260 gr., po prawej 255 gr.

Wyroby mosiężne odlewane i cyzelowane.

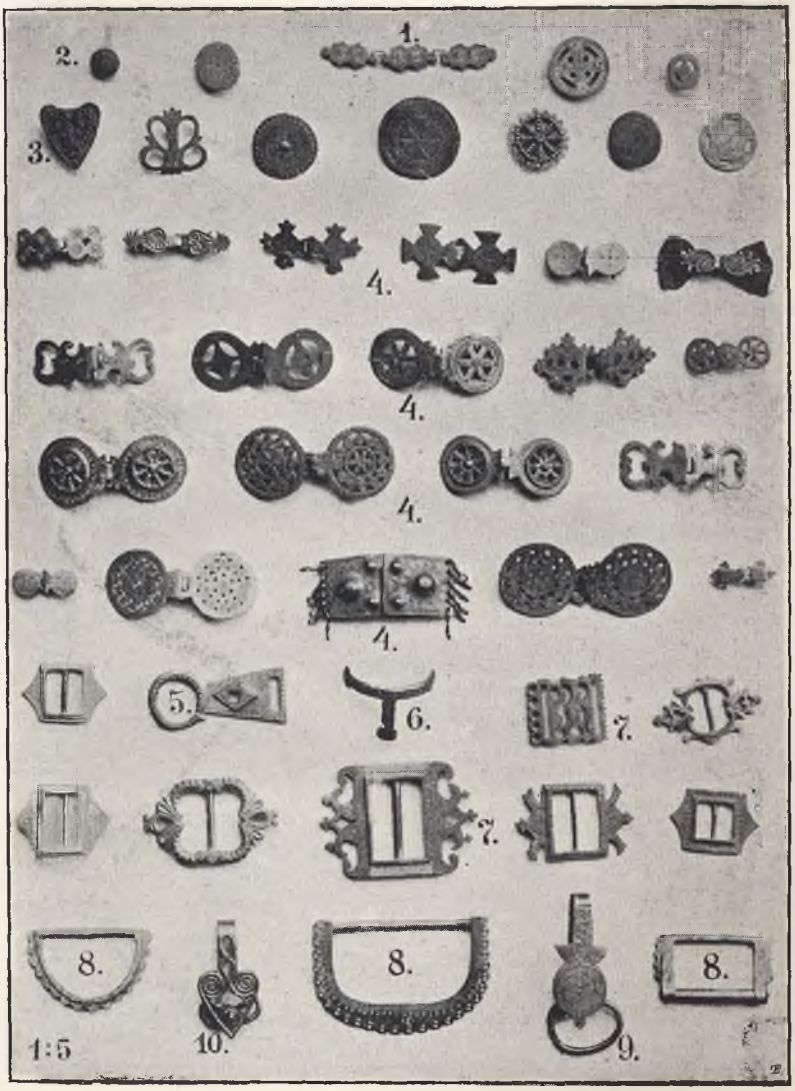

1. Trzy ogniwa łańcuszka do zegarka.
2. 3. «Bobryky», guziki i kółka do upiększania torb, pasów i t. p.
4. »Czeprahy», klamry do spinania.
5. «Wodyło», wędzidło do uzdy.
6. «Szporny», ostrogi.
7. «Priażky», sprzążki do rzemieni i t. d.
8. Sprzążki do zapinania popręg.
9. 10. «Naklucznyky», przyrządy do noszenia kluczów.

Blachy.

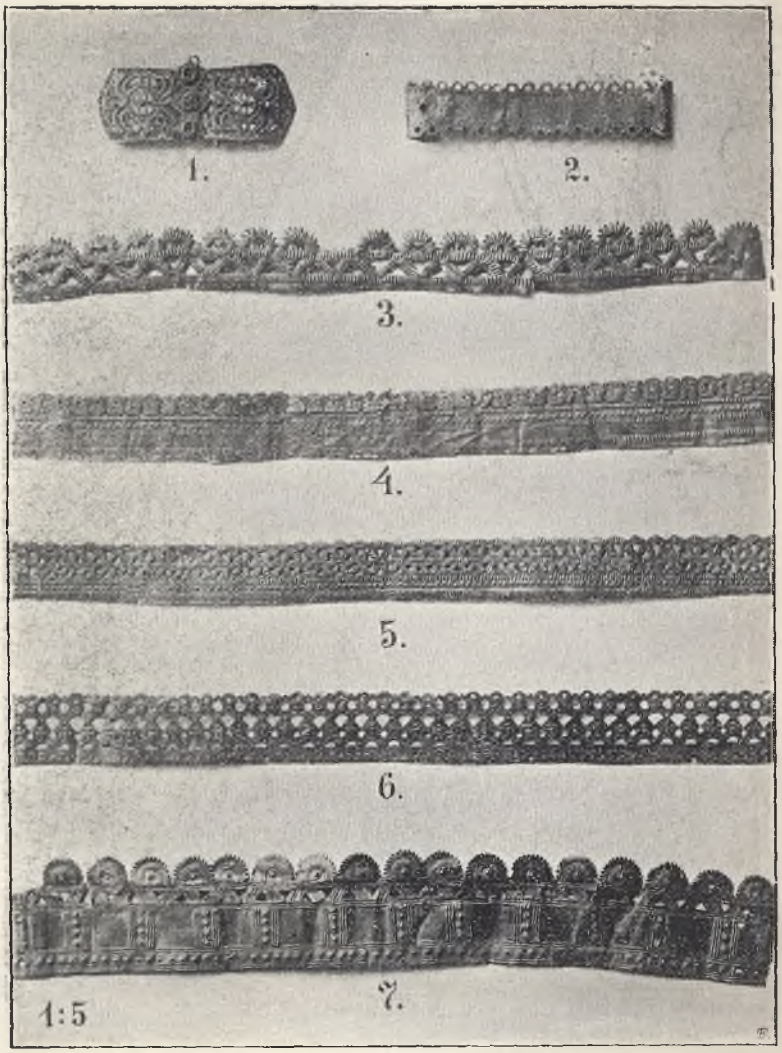

1. Agrafa masywna, służąca za zapięcie do rzemiennego pasa; w guzikach wprawiane duże szklane paciorki.

2. Blacha mosiężna cyzelowana i wycinana; służy do ozdoby rzemienia u pasa (p. tabl. 27, fig. 4).

3—7. Blachy wycinane, wytłaczane i cyzelowane, używane zamiast wstążek na kapeluszach filcowych.

Wzory haftów.

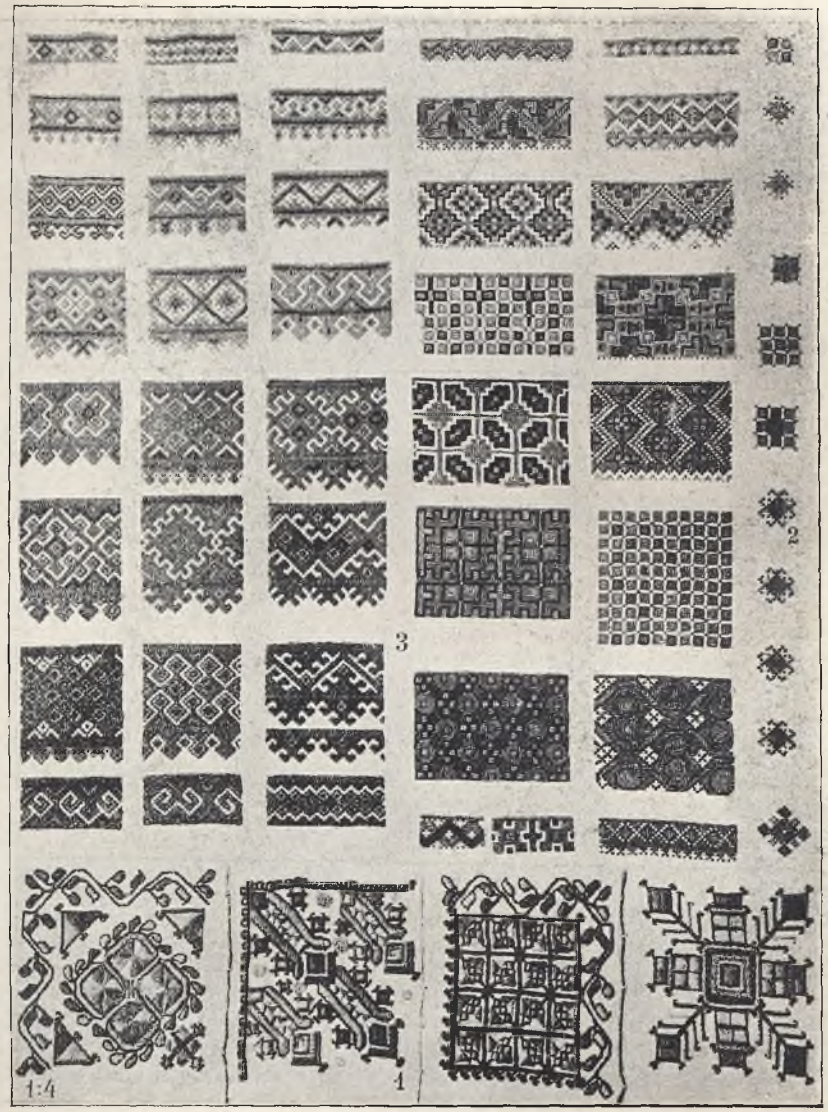

Wykonywane na płótnie włóczką czerwoną, zieloną, żółtą i czerwoną.

1. Cztery narożniki chusteczki do nosa.

2. «Holowky», ozdoby na rękawach. Rękawy takie nazywają się «pysani' rukawy».

3. «Ustawky», hafty zdobiące górną część rękawa koszuli kobiecej.

Biblioteka

«Pysanky».

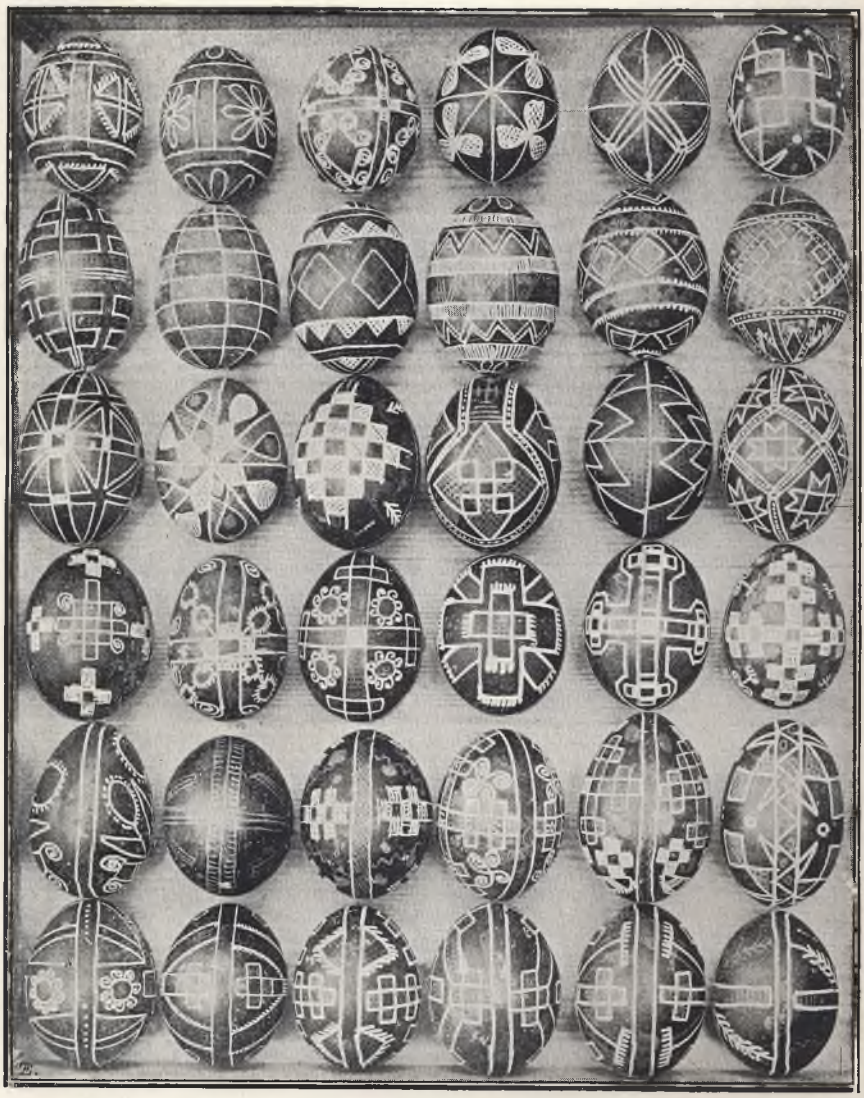

Jaja wielkanocne. Wzory wywołane barwami: białą, żółtą, czerwoną i zieloną.

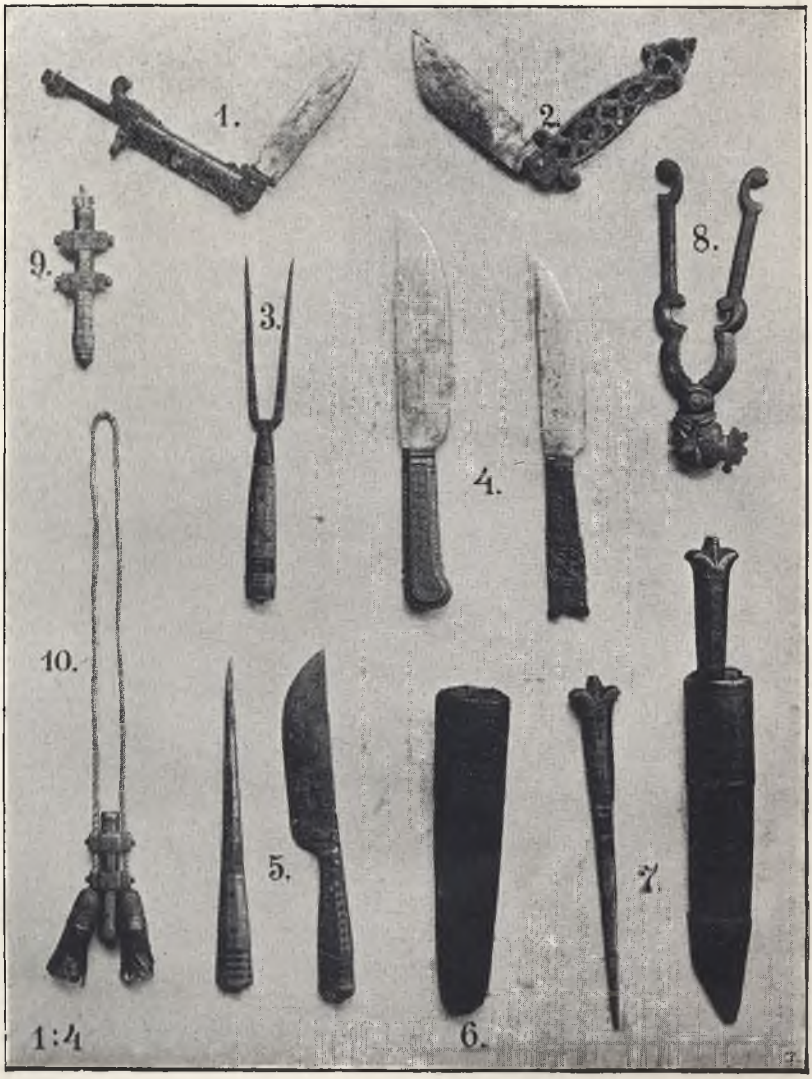

1. «Niż bhanyj», nóż składany, w okładce mosiężnej wzorzystej, w którą wpycha się widelec (tu nieco wyciągnięty). — **2.** Taki sam nóż bez widełek, o okładce mosiężnej na wskróś wycinanej; waży 200 gr. — **3.** «Wyłky», widełki duże o rączce mosiężnej wzorzystej. — **4.** Dwa noże nieskładane o mosiężnych rączkach. Waga jednego wynosi 220 gr. — **5.** Nóż i «suhak», kolec do robienia dziur w skórze i t. d., wyjęty z pochwy **6.** — **7.** «Suhak» wyjęty, a nóż tkwiący w pochwie. Suhak, nóż i pochwa tworzą razem «niżna». Waga 450 gr. — **8.** «Łuskorich«, dziadek mosiężny cyzelowany do tłuczenia orzechów, zwany też «congli do horichiw». — **9.** Igielnik mosiężny. — **10.** Taki sam igielnik na ozdobnym skręconym rzemyku, na którego końcach wiszą «darmowysy», kutasiki przykryte naparstkami.

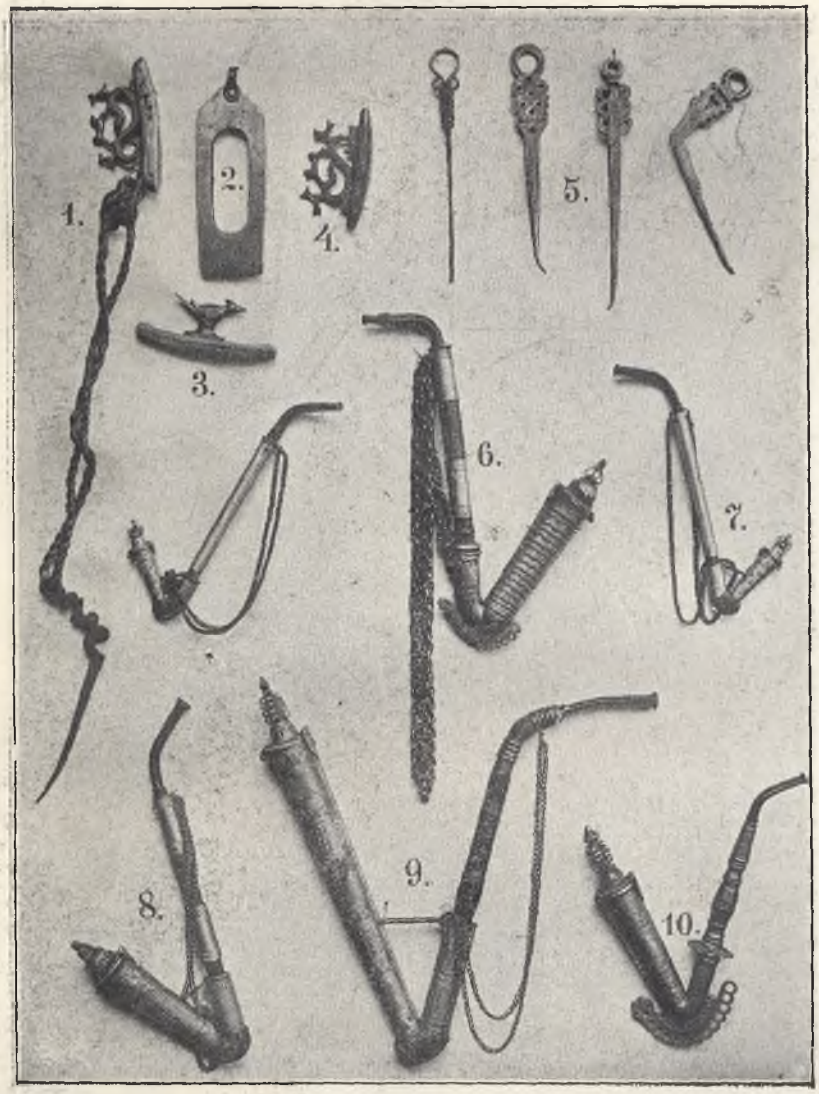

Stos. 1 : 6.

1. «Kresało», krzesiwko o rączce mosiężnej; przy niem wisi przetyczka na skręconym sznureczku skórzanym. — **2.** Krzesiwko stalowe. — **3. 4.** Dwa krzesiwka o rączkach mosiężnych cyzelowanych. — **5.** Cztery mosiężne cyzelowane przetyczki. — **6.** «Lulka», fajka od miejsca wyrobu Putylowa, putyliwka zwana. Na blaszany gładki szkielet nałożone są pierścienie bakfonowe, przymocowane takimiż gwoździkami. Na zgięciu opatrzona grzebieniem do przytrzymywania; cybuszek drewniany upiększony mosiężnemi kapslami, obok wisi łańcuszek, łączący fajkę z cybuchem; służy on do zawieszania fajki przez szyję. Waży 250 gr. — **7.** Fajeczka z blachy mosiężnej cyzelowanej o cybuszku blaszanym. — **8. 9.** Większe fajki takie same. — **10.** «Lulka bakuntowa», fajka bakfonowa z grzebieniem; przy niej masywny toczony cybuszek mosiężny cyzelowany.

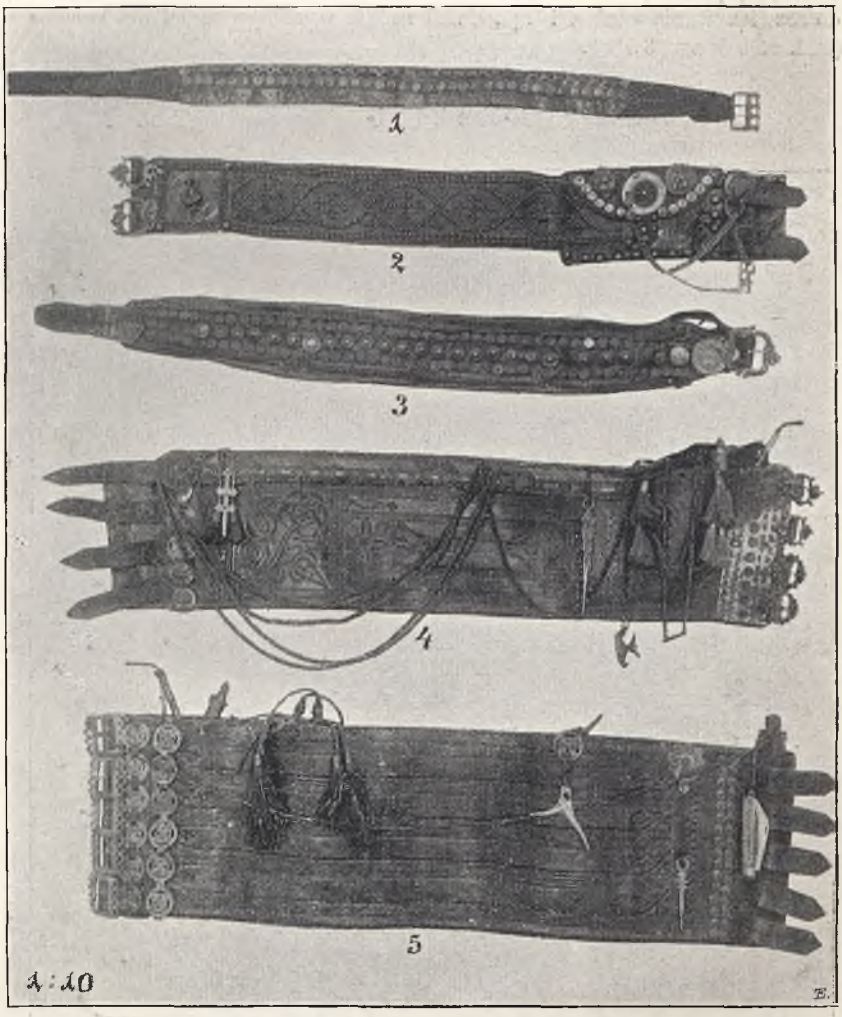

Pasy rzemienne. **1.** Pasek codzienny do roboty upiększony »bobrykamy«, mosiężnymi guzikami własnego wyrobu. — **2.** Pas strojniejszy upiększony małymi guzikami; po lewej ozdobiony blachą «pysana», po prawej nieco szerszy dla pomieszczenia kieszonki na pieniądze. Część ta ozdobiona mosiężnemi kółkami i guzikami; przy niej wiszą na mosiężnych łańcuszkach krzesiwo i przetyczka do fajki. — **3.** Pas ozdobiony guzikami cyzelowanymi własnego wyrobu. — **4.** Szeroki pas z rzemienia wyciskanego o czterech sprzączkach. Ubierają go «rekizi» (patrz tabl. 28.), łańcuchy mosiężne; po lewej ozdobiony sześciu mosiężnemi cyzelowanemi kółkami, obok wisi igielnik. Po prawej zdobi go blacha mosiężna wycinana we wzory, obok której na łańcuszku wisi krzesiwko, a dalej ku lewej przetyczka. W tej części pasa tkwi «moszonka» na pieniądze, z której widać tylko «darmowysy», kutasiki; z niej sterczy fajka. Waga 2·4 kg. — **5.** Pas sięgający od bioder do pach, po-

dobnie ozdobiony jak Nr. 4., nadto wisi na nim nieco po prawej «suhak rohowyj», przyrząd z rogu jeleniego, służący do robienia dziur w skórze, do rozwiązywania węzłów i t. p., a nad nożem wystają z rzemienia «niżna» (tabl. 25.). Waga 3·5 kg.

«R e k i z i». Tabl. 28.

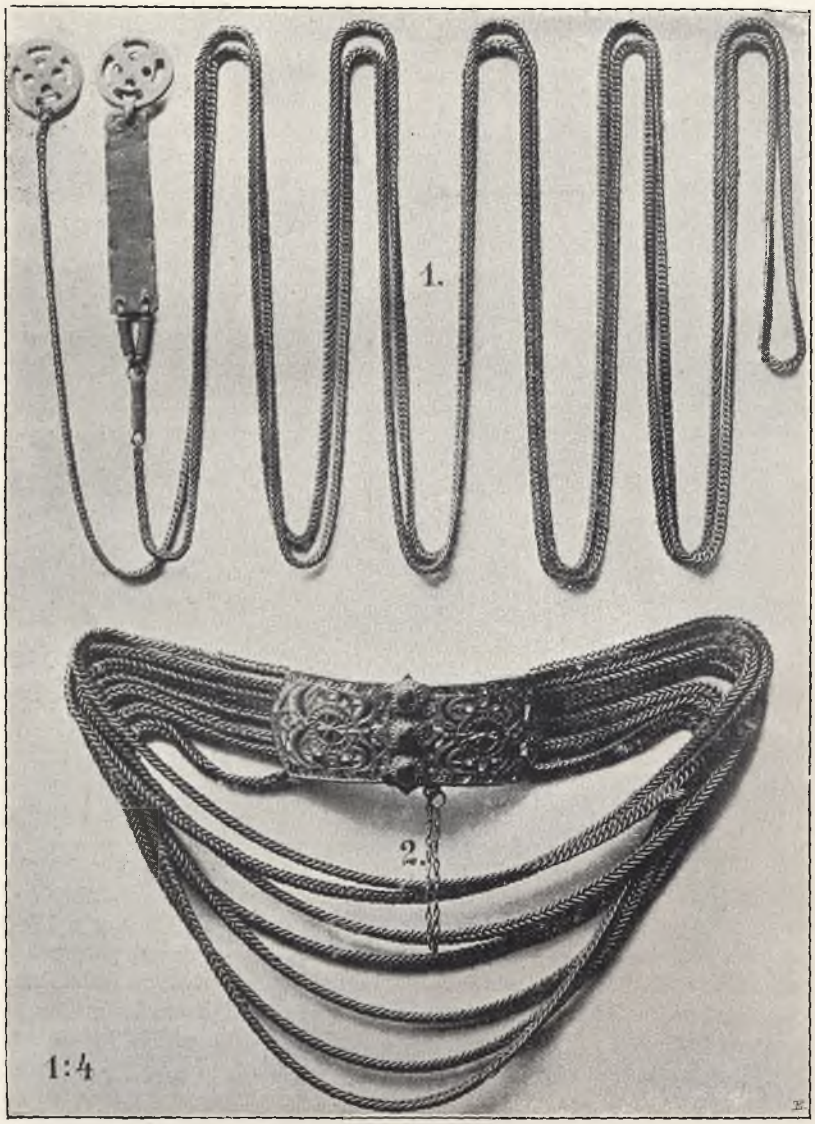

Mosiężne łańcuszki własnego wyrobu, ubierane dla ozdoby i efektu po wierzchu rzemiennego pasa, jak to widać na fig 4. tabl. 27. Górne rekizi zakończone kółeczkami, któremi przymocowuje się je do pasa. Waga 1·2 kg. Dolne, spięte bogato zdobną agrafą emaliowaną, ważą 1·6 kg.

Stos. 1 : 10.

Torby płaskie skórzane noszone przez plecy. **1.** Tabiwka «starowićka», torba staromodna. «Nakrywka», klapa jej okryta większymi i drobniutkimi mosiężnymi guzikami. Na środku duży cyzelowany guzik mosiężny. Waży 1·9 kg. — **2.** Takaż torba odmiennie wzorowana. — **3.** Torba nowomodna. Oprócz ornamentyki, utworzonej z guzików, charakterystycznymi są tu ponaszywane wycinki ze skóry, nabite mosiężnemi kapslami. — **4—6.** Torby mniejsze, służące częściej do ozdoby.

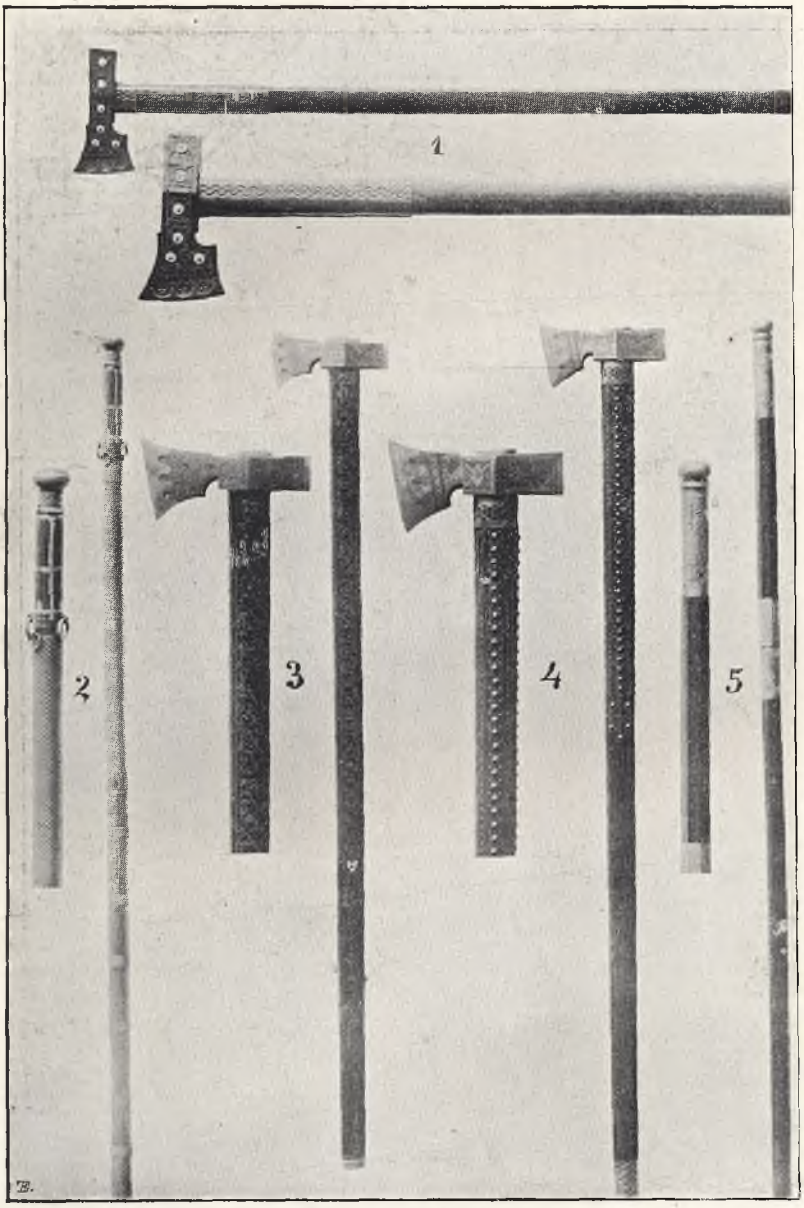

Toporek składa się z «sokiery», siekierki i «toporyszcza». Siekierka zaś z «obucha» i «płazu» z »wistriem», ostrzem. **1.** Siekierka drewniana, ostrze stalą cyzelowaną okute. Część toporzyska jaworowego owinięta cyzelowaną mosiężną blachą. Waży 360 gr. — **2.** «Pałycia», laska z drzewa śliwowego. Waży 550 gr. — **3.** Siekierka mosiężna cyzelowana z ostrzem stalowem. Toporzysko jaworowe inkrustowane wzorzysto drucikami mosiężnymi. — **4.** Siekierka mosiężna, toporzysko dębowe. Waży 750 gr. — **5.** Laska z drzewa sandalowego, główka mosiężna. Waży 620 gr.

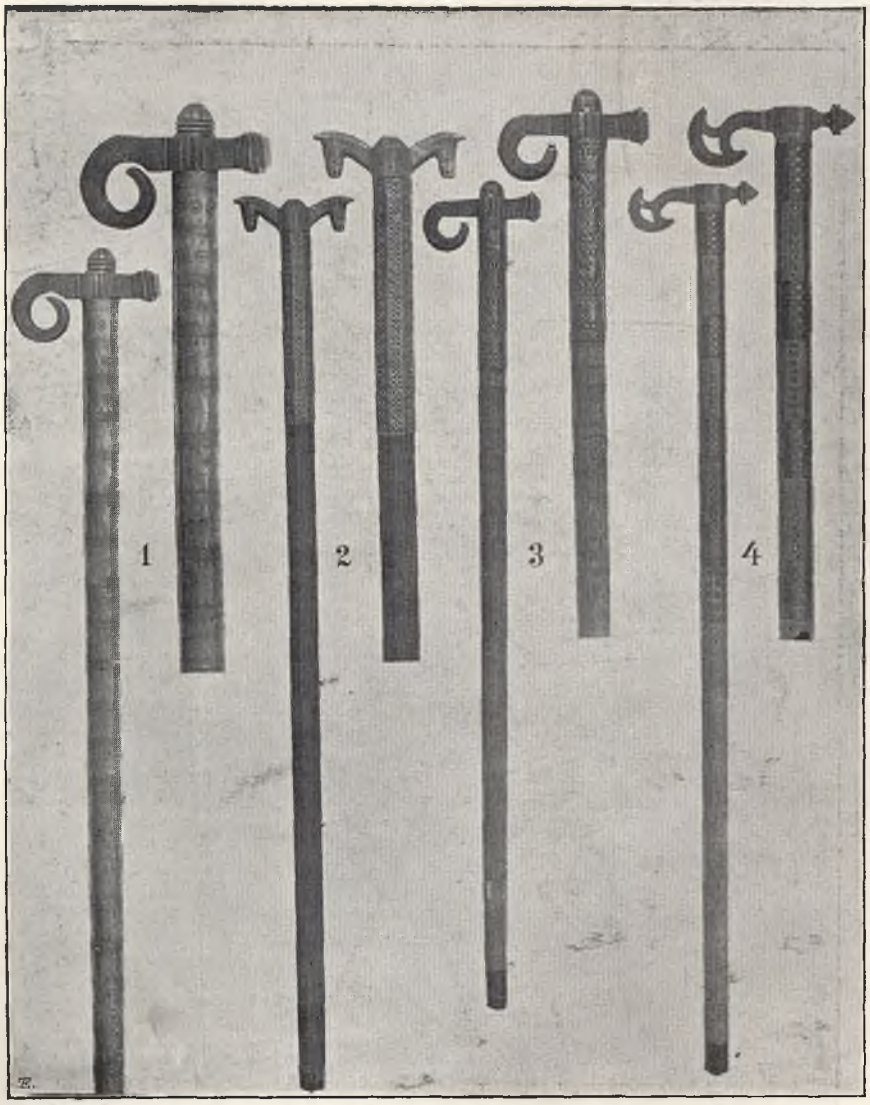

Stos : 1. 8.

Rączki «kelefów» są albo z jednej strony kabłąkowato zgięte, «zakłebuczeni», albo przedstawiają głowę konia, węża i t. p. Na wierzchu rączki «szyszka». Wszystkie rączki są mosiężne, odlewane, pięknie cyzelowane.

1 Toporzysko białą blachą owinięte, «opowyte». Waży 1·7 kg. — **2.** Górna część toporzyska, owinięta blachą cyzelowaną. Waży 750 gr. — **3.** Toporzysko od połowy nacinane w deseń, którego wyrazistość podnosi węgiel we wcięcia wtarty. Waży 780 gr. — **4.** Toporzysko oplatane drutem, nabijane guzikami, inkrustowane drucikami i blaszkami.

«K r i s y».

Stos. 1 : 9.

Nazwa strzelby «kris» pochodzi od «kresaty», wykrzesać ognia z krzemienia. Druga nazwa «puszka».

1. «Kris kremenowyj», strzelba z zamkiem na krzemień o łożu pięknie rzeźbionem, z lufą «ciwka» mosiężną cyzelowaną. Waży 4·4 kg.

2. Strzelba z zamkiem, przykrytym pięknie cyzelowaną blachą mosiężną.

3—5. Pistolety o lufach mosiężnych; rączki do nich rzeźbił ś. p. Jura Szkryblak.

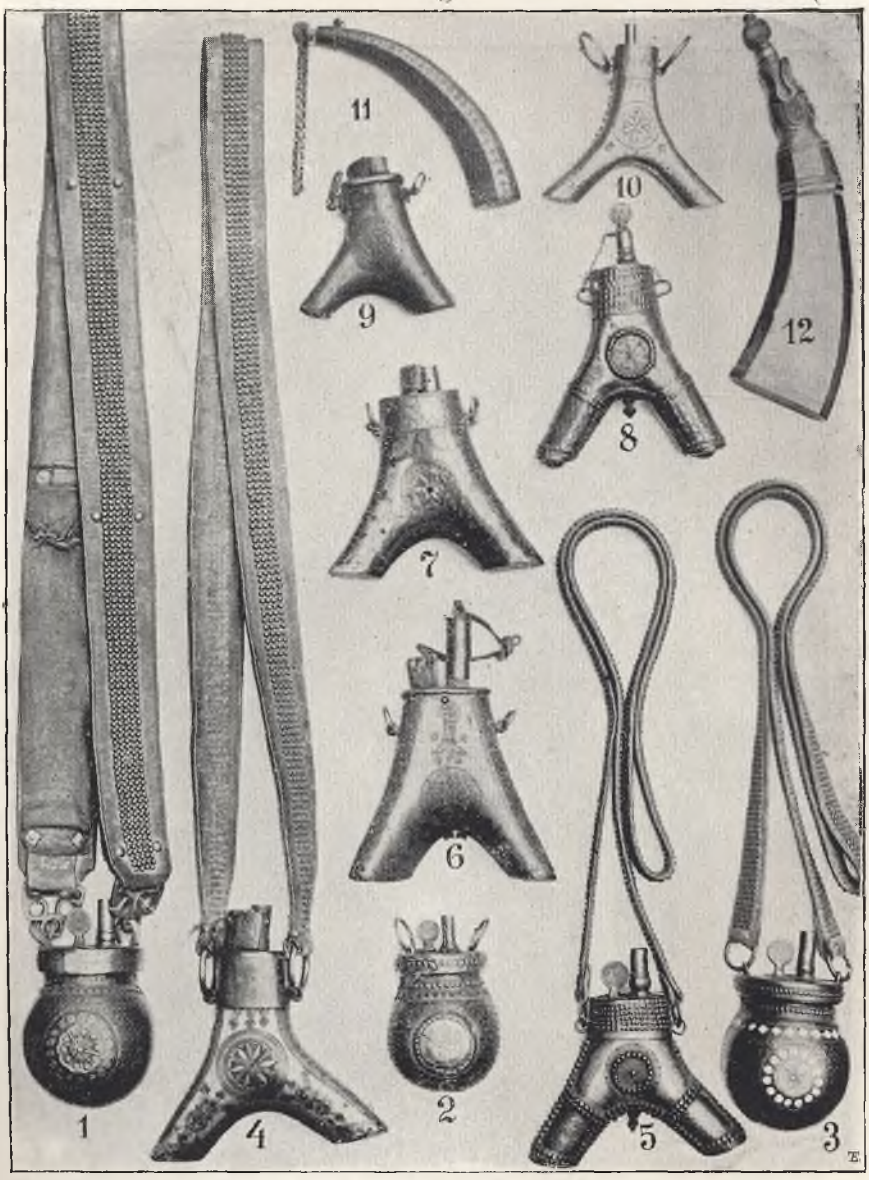

Stos. 1 : 5.

Kubki i rożki na proch. **1—3.** Trzy kubki z drzewa jaworowego, półkuliste, misternie rzeźbione, wybijane guzikami, inkrustowane kością i metalem. — **1.** i **3.** wiszą na rzemieniach nabijanych guzikami, a podszytych skórą, by olowiane uszka guzików nie brudziły odzienia. — **4—10.** Rożki z jeleniego rogu. — **5—8.** mają ornamentykę wykonaną w rogu, a są owinięte rzeźbioną blachą i nabijane guzikami mosiężnymi. Jeden kubek i jeden rożek nazywają się «porosznyci». — **11.** Rożek na proch pięknie rzeźbiony, mosiężna zatyczka jego jest oraz miarką na proch. — **12.** Rożek płaski z czarnego rogu częścią gładki, o szyjce rzeźbionej w kształcie głowy smoka.

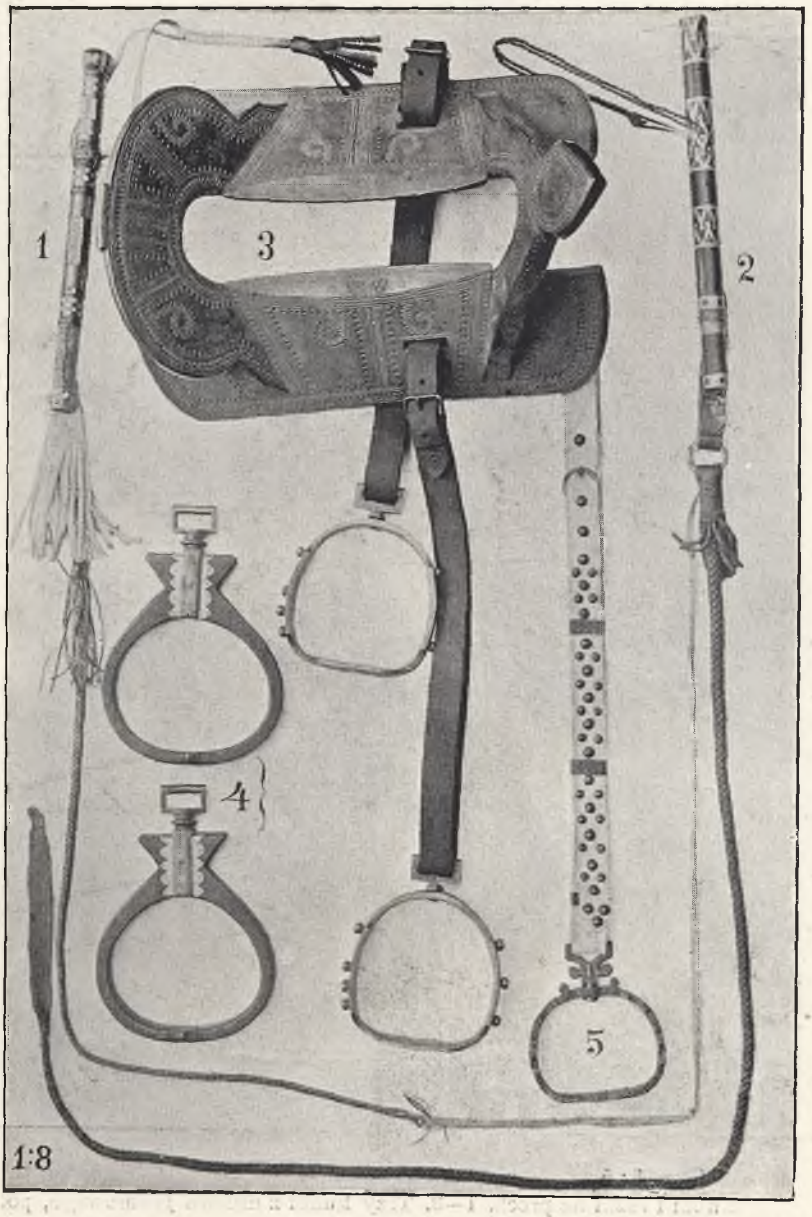

1. «Harapnyk», harap o rączce misternie rzeźbionej, inkrustowanej rogiem, a oplecionej mosiężnymi drucikami. — **2.** Harap z rączką wycinaną i cyną zalewaną. — **3.** «Tarnycia», siodło drewniane, ozdobione rzeźbą karbowaną, wykonane przez Wasyla Szkryblaka. Po obu stronach wiszą na rzemieniach strzemiona bakfonowe, zdobne w pięknie rznięte guziki. Waga jednego strzemienia 1·2 kg. — **4.** Dwa strzemiona drewniane, wypalane, z wzo-

rzystem okuciem mosiężnem. — **5.** Strzemię na białym rzemieniu, ozdobione sznurkami mosiężnymi i takimiż guzikami; strzemię mosiężne bogato cyzelowane waży wraz z rzemieniem 1·5 kg.

Tabl. 35.

Młyn ręczny.

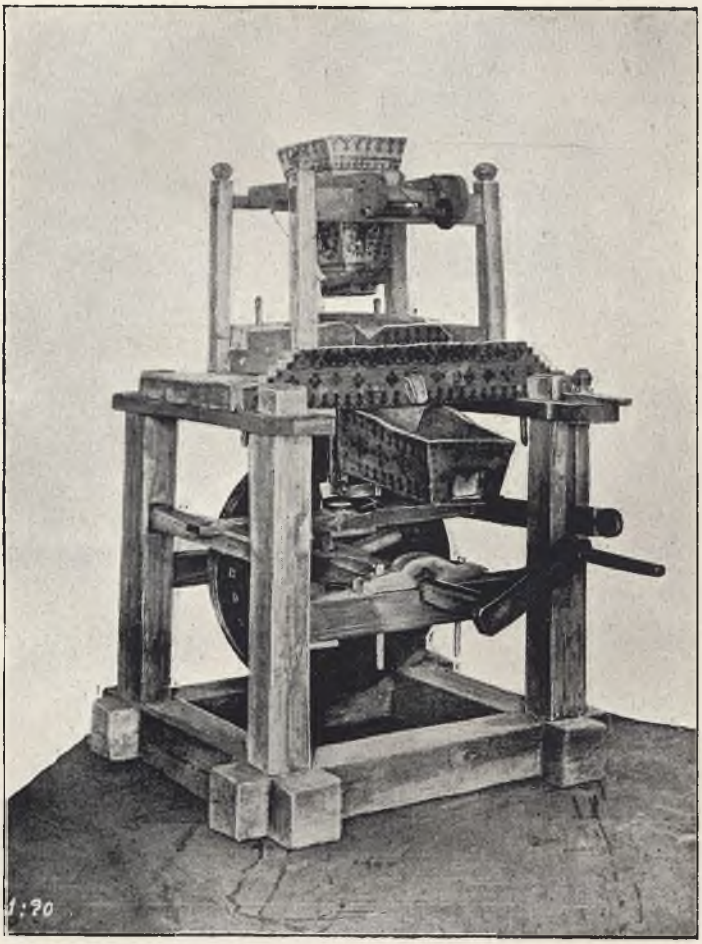

Młyn ręczny używany w miejscach oddalonych, gdzie albo z powodu braku rzeki nie można postawić młyna wodnego, albo postawienie takiego młyna nie opłaciłoby się z powodu zbyt rzadkiego zaludnienia okolicy.

Ręczna korba obraca kołem zębatem «koleso z palkamy», zęby wpadają w wklęsłości walka pionowego, którego górna czworograniasta część tkwi silnie w poziomym kamieniu, skutkiem czego walek obraca kamieniem, a ten rozciera ziarna, które pod niego padają z «koszyka» górnego; ziarna zmielone na mąkę sypią się do «żołobka», skrzyneczki bocznej nad korbą, a z niej do skopca na ziemi.

Model cerkwi. Tabl. 36.

Dolna część cerkwi jest na «zamky kladena», t. zn. «protisy», (pnie świerku na pół wzdłuż przecięte), wyrzynane odpowiednio piłą, wkłada się jeden w drugi, skutkiem czego sterczą na zewnątrz kawałki tych «protisów» zwane «uhlami», węglami.

Górna część cerkwi z oknami, oszalowana.

Cerkiew zdobi jedna «wełyka makowycia», wielka środkowa kopuła i cztery mniejsze zakończone żelaznymi krzyżami.

Plan cerkwi odpowiada formie krzyża, jedna część tegoż tworzy tak zwane »krylo cerkowne«, skrzydło. Do jednego skrzydła, na zachód

zwróconego, przybudowany jest ganek z poddaszem, gdzie Huculi zostawiają laski, toporki, tobołki, a po ścianach zawieszają kapelusze.

Na środkowej kopule widnieje model krzyża żelaznego, wykonany przez hucuła kowala w Jaworowie; wystające końce ogniw ozdobione są w kwiaty «lilii», które wraz ze środkowemi tarczkami są zwykle pozłacane, wskutek czego widać je z daleka.

Tabl. 37.

Model młyna wodnego.

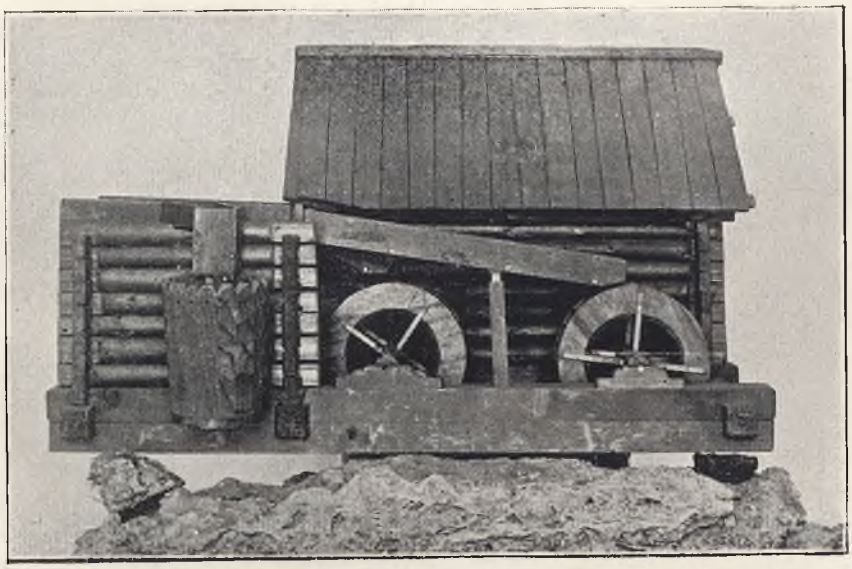

Młyn wodny o dwóch kołach; jednem kołem miele kukurydzę, drugiem porusza folusz, to zn. podnosi stępę, która spadając w «żołob», żłób drewniany, zbija sukno jeszcze rzadkie, jakie wychodzi z warsztatu. Pod działaniem stępy staje się sukno gęściejszem i mocniejszem, poczem dopiero do użytku na odzienie jest dobre.

Obok po lewej znajduje się «wałyło», kadź wysoka na 1½ m. z otworami przy górnym zębatym brzegu. Do tej kadzi wrzuca się »liżnyk», koc wełniany, wzięty prosto z warsztatu. Woda wpadająca pionową rynną do kadzi «wałuje», obraca kocem na wszystkie strony. Nadmiar wody odpływa owymi otworami i pomiędzy zęby kadzi, skutkiem czego koc wypłynąć z wody nie może; gdyby jednak przypadkiem dostał się pod sam wierzch kadzi, zatrzymuje się na zębach. Koc wyjęty z «wałyła» staje się pulchnym, włosistym.

Biblioteka

SPIS TABLIC.

Tabl. 1. Chromolitografia. Huculi.
» 2. Krzyż.
» 3. «Trijcia».
» 4. »
» 5. Wyroby Wasyla Szkryblaka.
» 6. » Szkryblaków.
» 7. » bednarskie.
» 8. Stół skrzynia.
» 9. «Firma» na ser.
» 10. «Namysnyk».
» 11—15. Wyroby z gliny polewane.
» 16. Ozdoby kobiece.
» 17. Zgardy jednorzędowe.
» 18 i 19. Zgardy.
» 20. Krzyże męskie.
» 21. Wyroby mosiężne odlewane i cyzelowane.
» 22. Blachy.
» 23. Wzory haftów.
» 24. «Pysanky».
» 25. «Niżna».
» 26. Fajki i t. p.
» 27. «Remeni».
» 28. «Rekizi».
» 29. »Tabiwky».
» 30. Toporki.
» 31. «Kełefy».
» 32. «Krisy».
» 33. «Porosznyci».
» 34. Przedmioty do konnej jazdy.
» 35. Młyn ręczny.
» 36. Model cerkwi.
» 37. Model młyna wodnego.